

Správa pre inštitúcie a organizácie zaoberajúca sa ústavnou starostlivosťou na Slovensku



AGENTÚRA
NA PODPORU
VÝSKUMU A VÝVOJA



Ivan Lukšík a kol., 2016

© OZ Prevenčia AD, Pezinok

Správa pre inštitúcie a organizácie zaoberajúca sa ústavnou starostlivosťou na Slovensku

Z výskumného projektu APVV-0368-12 „Príprava mladých ľudí v detských domovoch a reedukačných centrách – analýza a inovácia“

Autori a autorky:

Lucia Hargašová

Martin Kuruc

Ivan Lukšík

Ľubica Lukšíková

Albín Škoviera

Lukáš Vaško

Zostavil: Ivan Lukšík

Technická úprava: Lucia Hargašová

Text neprešiel jazykovou korektúrou

Grantová podpora

Publikácia vznikla vďaka podpore projektu APVV-0368-12 „Príprava mladých ľudí v detských domovoch a reedukačných centrách – analýza a inovácia“ financovaným slovenskou Agentúrou pre podporu výskumu a vývoja.

Obsah

1. Úvod.....	3
2. Projektový a výskumný rámec odporúčaní	5
2.1. Metodológia realizovaného výskumu.....	5
3. Odporúčania v jednotlivých oblastiach	7
3.1. Odporúčania pre inovácie a zvýšenie kvality zariadení ústavnej starostlivosti.....	7
3.1.1. Odporúčania pre zariadenia ústavnej starostlivosti, ktoré napomáhajú vyššej kvalite života mladých ľudí po odchode zo zariadení	7
3.1.2. Výzvy pre zvyšovanie kvality zariadení ústavnej starostlivosti	8
3.2. Odporúčania pre jednotlivé rezorty a zriaďovateľov	9
3.2.1. Všeobecne pre rezorty a zriaďovateľov	9
3.2.2. Rezort školstva.....	10
3.2.3. Rezort sociálnych vecí a rodiny	10
3.3. Odporúčania pre mladých dospelých pred odchodom z ústavnej starostlivosti.....	11
3.3.1. Kompetencie potrebné pre odchod zo zariadenia	11
3.3.2. Kompetencie starostlivosti o seba.....	12
3.3.3. Podpora reziliencie.....	12
3.4. Odporúčania pre prípravu odborných pracovníkov a ich ďalšie vzdelávanie	13
3.4.1. Graduálna príprava.....	13
3.4.2. Postgraduálna príprava.....	13
Použitá literatúra.....	14

1. Úvod

Táto správa vznikla na základe projektu APVV-0368-12 „Príprava mladých ľudí v detských domovoch a reedukačných centrách – analýza a inovácia“, ktorý bol motivovaný viacerými argumentmi potreby skvalitnenia ústavnej starostlivosti. Uvedieme len niektoré. Výsledky výskumov ukazujú, že deti, ktoré zažili inštitucionálnu starostlivosť, sú neskôr ohrozené rôznymi psychosociálnymi problémami ako bezdomovectvo, delikvencia, nezamestnanosť, zdravotné ťažkosti a rodičovstvo v mladom veku. Monitorovanie životných udalostí detí po opustení zariadenia ukázalo alarmujúce výsledky – viac ako polovica z nich spáchala priestupky a mnohí i opakovane a závažne porušili zákon (Eurochild, 2010). Ukazuje sa, že prostredie ústavnej starostlivosti nemusí byť dostatočne podnetné v príprave mladých ľudí na ďalší život. Ako uvádza Jackson (2010) stretávame sa tu s nízkou úrovňou očakávaní a aspirácie učiteľov a sociálnych pracovníkov od mladých ľudí, z čoho môže prameniť nepravidelná školská dochádzka a medzery v učive, ako aj nízky pocit kontroly mladých ľudí nad vlastným životom. Naša pilotná štúdia sledujúca životné dráhy dievčat po odchode z reedukačných centier na Slovensku ukázala, že majú problémy s užívaním návykových látok, s nadväzovaním trvalejších sociálnych a partnerských vzťahov a riešením každodenných životných situácií (Lukšík, 2013). Skvalitnenie ústavnej starostlivosti všeobecne tiež napĺňa stratégiu Európskej únie „Európa 2020“, zameranej na zvýšenie zamestnanosti, zníženie miery predčasného ukončenia školskej dochádzky a zníženia podielu Európanov žijúcich pod hranicou chudoby.

Správa sumarizuje odporúčania pre zlepšenie fungovania zariadení ústavnej starostlivosti – detských domovov a reedukačných centier – tak, aby prispievali k úspešnejšej adaptácii mladých ľudí po odchode zo zariadení a ku vyššej kvalite ich života.

Správa sa zakladá na analýzach a výsledkoch výskumu organizačnej kultúry vybraných zariadení ústavnej starostlivosti na Slovensku, ktorý uskutočnil odborný tím v rokoch 2013 – 2015 v rámci projektu APVV-0368-12 „Príprava mladých ľudí v detských domovoch a reedukačných centrách – analýza a inovácia“. Správa sa tiež zakladá na dobrých praxiach, ktoré odborný tím získal počas návštev zahraničných zariadení ústavnej starostlivosti, a to konkrétne v Škótsku - zariadenie pre mladých delikventov St. Mary's Kenmure

v Bishopbriggs, zariadenie vo Waverley, Musselburgh, Detský domov Lothian Villa, Edinburgh City Council, Kibble Care Center a organizáciu Who cares Scotland, a tiež počas návštev zariadení v Slovinsku - prevýchovného zariadenia Vzgojno – Izobraževalni Zavod Frana Milčinskega v Smedniku, Vzgojni zavod v Krajni, Vzgojno – izobraževalni zavod vo Vyšnej Gore a Mladinski dom v Maribore. Správa tiež čerpá z trojročnej spolupráce s ôsmimi zariadeniami ústavnej starostlivosti na Slovensku (5 detských domovov a 3 reedukačné centrá) a z dlhoročných akademických a praktických skúseností jednotlivých členov odborného tímu.

V správe sú uvedené odporúčania pre jednotlivé oblasti. Kvôli rozsahu správy neuvádzame jednotlivé výsledky výskumov, avšak výskumné štúdie, z ktorých táto správa čerpá, sú dostupné na internetovej stránke: www.prevencaiad.sk. V správe sa sústreďujeme na odporúčania v oblastiach, ktoré sa ukázali ako dôležité pre prípravu a podporu mladých ľudí odchádzajúcich z ústavnej starostlivosti. Sústreďujeme sa skôr na oblasti, v ktorých sme zistili isté rezervy a potenciály pre zlepšenie. V jednotlivých zariadeniach sme sa stretli aj s viacerými pozitívnymi stránkami, ako sú životné podmienky v zariadení, prístup personálu a príprava na odchod zo zariadenia, ktoré však v tejto správe neanalyzujeme. Čitateľ, čitateľka v správe nájde nasledujúce oblasti odporúčaní:

1. Odporúčania pre inovácie a zvýšenie kvality zariadení ústavnej starostlivosti
2. Odporúčania pre jednotlivé rezorty a zriaďovateľov
3. Odporúčania pre mladých dospelých pred odchodom z ústavnej starostlivosti
4. Odporúčania pre prípravu odborných pracovníkov a ich ďalšie vzdelávanie

2. Projektový a výskumný rámec odporúčaní

Táto správa vznikla na základe realizácie projektu APVV-0368-12 „Príprava mladých ľudí v detských domovoch a reedukačných centrách – analýza a inovácia“ uskutočneného v rokoch 2013 – 2016. Hlavným cieľom projektu bolo zistiť, aké modely inštitucionálnej starostlivosti o deti a mladých ľudí v detských domovoch a reedukačných centrách a aké prvky organizačnej kultúry týchto zariadení prispievajú k ich lepšej sociálnej a pracovnej adaptácii po odchode z týchto zariadení a k predpokladanej vyššej kvalite života. Cieľom bolo tiež zaviesť pozitívne prvky do ústavnej starostlivosti. Hlavnými výsledkami projektu, okrem tejto správy, sú:

1. Výskumné a odborné štúdie v danej oblasti;
2. Akreditovaný vzdelávací program kontinuálneho vzdelávania „*Vzdelávanie pracovníkov ústavnej starostlivosti zamerané na prípravu mladých ľudí na odchod zo zariadení*“;
3. Zborník príspevkov z konferencie „*Zo zariadenia do samostatného života. Inovácie ústavnej starostlivosti a kvalita života po odchode zo zariadenia.*“ (Srňacie, 17. – 18. 5. 2016) s viacerými domácimi aj zahraničnými príspevkami na danú tému. Všetky uvedené texty a dokumenty sú prístupné na webovej stránke: www.prevencaiad.sk.

2.1. Metodológia realizovaného výskumu

Výskum organizačnej kultúry bol realizovaný v prvom polroku 2014 na vybranej vzorke 8 detských domovov a reedukačných centier. Spolu bolo zozbieraných 104 dotazníkov od mladých dospelých a 95 od vychovávateľov, riaditeľov, resp. ich zástupcov. Kvalitatívnej časti interview sa zúčastnilo 34 mladých dospelých pred odchodom zo zariadenia, 9 riaditeľov, resp. zástupcov, 14 vychovávateľov, 5 sociálnych pracovníčok, 6 psychológov, a dvaja učitelia. Dotazníkový prieskum medzi mladými ľuďmi zahŕňal nasledujúce metódy: Škála reziliencie, Škály spokojnosti s jednotlivými aspektmi života v zariadení a Kresba stromu rodiny. Medzi vychovávateľmi a ďalšími odbornými zamestnancami sme administrovali dotazníky: škála QWL (Quality of Work Life) a Škály spokojnosti s jednotlivými aspektmi života v zariadení. Interview sa zameriavalo na vnímanie prostredia

zariadenia ústavnej starostlivosti a školy, sociálne vzťahy a pravidlá ich fungovania, konflikty, ťažké životné situácie a ich riešenie, ciele, plány a zmysel života mladých ľudí. Pozorovanie v jednotlivých zariadeniach sa zameriavalo na fyzické prostredie, sociálne prostredie, kontakt s vonkajším prostredím, aktivity, rituály, pravidlá a predpisy.

Ďalej sme realizovali výskum medzi 39 absolventmi ústavnej starostlivosti, ktorí strávili minimálne 2 roky v zariadení, v ktorom sme robili výskum a v danom čase žili minimálne 1 rok mimo zariadenia. Výskumnými metódami boli interview (27 participantov) a skupinové diskusie (12 participantov). Výskum bola zameraný na:

1. Popis pobytu v zariadení (faktické údaje);
2. Príprava na odchod zo zariadenia (plány pocity, komunikácie s inými, príprava na odchod v rámci inštitúcie);
3. Odchod zo zariadenia (dôvody a priebeh);
4. Bezprostredné „veci“ po odchode (bezprostredná konfrontácia s realitou a jej zvládanie);
5. Významné udalosti po odchode (ďalšia konfrontácia s realitou a jej zvládanie);
6. Súčasný život (ťažké životné situácie, ich zvládanie a kvalita súčasného života);
7. Retrospektíva života v zariadení a identita (spätné hodnotenie života v zariadení, identita);
8. Hodnoty, smerovanie (hodnoty, životné smerovanie, kvalita života).

Výskumné štúdie, ktoré vznikli na základe uvedeného výskumu, sú dostupné na internetovej stránke: www.prevencaiad.sk.

3. Odporúčania v jednotlivých oblastiach

3.1. Odporúčania pre inovácie a zvýšenie kvality zariadení ústavnej starostlivosti

3.1.1. Odporúčania pre zariadenia ústavnej starostlivosti, ktoré napomáhajú vyššej kvalite života mladých ľudí po odchode zo zariadení

Výsledky kvalitatívnej analýzy (Lukšík, 2016) ukázali, že vyššiu mieru kvality života a tiež vyššiu mieru „záležitostí dávajúcich nádej na dobrý život“ vykazovali po odchode zo zariadenia tí mladí ľudia, ktorých zariadenia, v ktorých strávili istý čas, sa vyznačovali nasledujúcimi kvalitami:

1. **Prístup personálu:** dôraz na ukončenie vzdelania; s mladými dospelými sa zaobchádza ako s dospelými a nie ako s deťmi v zmysle poskytnutia priestoru pre samostatné konanie a opory aspoň jednej osoby v zariadení aj mimo zariadenia;
2. **Starostlivosť:** ústretovosť, náhrada rodičovskej lásky, záujem, pomoc, rada, úcta voči deťom prevažujú nad bodovaním a trestami; prenavstavenie z negatívneho na pozitívne myslenie a správanie; zameranie na zlepšenie komunikácie s blízkymi osobami, s ktorými majú mladí ľudia problémové vzťahy; zameranie na plánovanie budúcnosti v rámci reálnych možností a príprava na odchod;
3. **Vzťahy medzi deťmi:** vzájomná pomoc a opora medzi deťmi;
4. **Podmienky v zariadení:** čistota prostredia; rešpekt všetkých k pravidlám v zariadení; kontakt s vonkajším prostredím; žiadne etnické, či rasové rozdiely; možnosť a podmienky pre vyrozprávanie svojich problémov;
5. **Osobné veci:** mať k dispozícii osobné veci (hudba, hygiena, oblečenie, hračky a pod.); možnosť zarobiť si peniaze a hospodáriť s nimi; koníčky vo voľnom čase (šport, čítanie, starostlivosť o zvieratá) ako prostriedok vystúpenia z každodennej reality.

Naše zistenia podporujú tiež ten model ústavnej starostlivosti, ktorý identifikoval Ungar (2005) v súvislosti s rezilienciou a sociálnou inklúziou. V tomto modeli je dôležitá stabilita a kontinuita systému, rozvoj čitateľskej gramotnosti, rodičia, alebo opatrovníci, ktorí oceňujú vzdelanie a hovoria deťom, že je to cesta k lepšiemu životu, priatelia mimo prostredia rodiny, ktorí boli alebo sú v škole úspešní, rozvoj mimoškolských aktivít (záujmov a

koníčkov), ktoré podporujú zvyšovanie sociálnych zručností a prinášajú kontakt so širšou škálou ľudí mimo rodinného a školského prostredia, stretávanie sa s významným dospelým, ktorý poskytuje podporu a povzbudenie a určité vzorové rolové správanie a pravidelné navštevovanie školy (Lukšík a kol., 2014).

3.1.2. Výzvy pre zvyšovanie kvality zariadení ústavnej starostlivosti

Výskum v jednotlivých zariadeniach ústavnej starostlivosti ukázal oblasti, v ktorých sú viaceré rezervy pre zlepšenie kvality poskytovanej starostlivosti:

- a) zabezpečenie stabilného sociálneho prostredia pre dieťa (bez častých odchodov a príchodov ľudí);
- b) práca s deťmi so širšou škálou a závažnosťou problémov;
- c) vytváranie pravidiel pre vekovo heterogénne skupiny detí;
- d) zachovanie kontinuity vzťahu, resp. riešenia nejakého problému pri nekontinuálnom pracovnom pôsobení vychovávateľov;
- e) viac priestoru pre individuálnu prácu;
- f) sprostredkovanie bližšieho kontaktu s odbornými pracovníkmi (psychológ, špeciálny pedagóg), ktorých služby nie sú deťmi využívané v dostatočnej kapacite;
- g) kvalitnejšia príprava mladých dospelých na samostatnú budúcnosť (v domove deťom často varia, perú a robia bežné služby pomocní vychovávatelia a deti si nevybudujú dostatočné pracovné návyky, prílišná starostlivosť typu: „mať všetko na striebornom podnose“);
- h) posilnenie účasti detí na správe zariadenia – zlepšiť existujúcu možnosť zapojenia sa detí do tvorby pravidiel, na jednotlivých skupinách a v komunite;
- i) kvalita práce s pôvodnou rodinou;
- j) dodržiavanie pravidiel dôvernosti zo strany pracovníkov zariadení;
- k) jednoznačnosť pravidiel v zariadení;
- l) kontakt mladých ľudí so zariadením po ich odchode;
- m) príprava na hospodárenie v samostatnom živote;
- n) spolupráca s mimovládnymi organizáciami, externými odbornými službami;
- o) dôraz na právomoci a samostatné činnosti detí, ktoré by ich viedli k zodpovednosti;
- p) plánovanie voľnočasových aktivít v závislosti od veku a záujmov detí a mladých dospelých;

- q) hygiena, podmienky bývania, možnosti obliekania sa, vybavenie športovými pomôckami, možnosti trávenia voľného času v niektorých zariadeniach;
- r) obmedzenie možnosti dostať sa k drogám, obmedzenie šikanovania, rasistického správania sa vychovávateľov voči Rómom v niektorých zariadeniach;
- s) možnosti detí pracovať brigádne mimo zariadenie, navštevovať cirkevné obrady (napĺňať svoje spirituálne potreby) (Zdroj: jednotlivé analýzy 8 zariadení ústavnej starostlivosti).

3.2. Odporúčania pre jednotlivé rezorty a zriaďovateľov

Z výskumných zistení a praktických skúseností sa ukázala potreba zlepšenia v nasledujúcich oblastiach:

3.2.1. Všeobecne pre rezorty a zriaďovateľov

- a. Zintenzívniť prácu s rodinou ešte pred umiestnením dieťaťa do ústavnej starostlivosti napr. formou sanácie rodinného prostredia, ktorá bude pokračovať aj po prípadnom umiestnení dieťaťa do zariadenia;
- b. Práca s pôvodnou rodinou dieťaťa počas jeho umiestnenia v zariadení, umožnenie kontaktu, zapojenie pôvodnej rodiny do procesu výchovy resp. prevýchovy;
- c. Zlepšiť možnosti zabezpečiť si svoj život a aktivity z finančných prostriedkov, ktoré majú deti k dispozícii;
- d. Obmedziť administratívnu a obslužnú činnosť vychovávateľov, ktorá obmedzuje ich individuálne výchovné pôsobenie;
- e. Zapojenie rôznych špecialistov do výchovy a prevýchovy (psychológ, špeciálny pedagóg, sociálny pracovník, psychoterapeut, atď.) a podnecovanie ich produktívnej spolupráce navzájom a s ďalšími zamestnancami, predovšetkým vychovávateľmi;
- f. Podpora osobných a odborných kompetencií pracovníkov pomocou odborných tréningov, rozvoja psychohygienických zásad, a poskytovania supervízie;
- g. Prepojiť študijné odbory s trhom práce tak, aby umožnili absolventom a absolventkám ich neskoršie zamestnanie sa;
- h. Zriaďovať a podporovať umiestnenie mladých ľudí do zariadení poskytujúcich kontinuitu v prechode do samostatného života, podporu a kontakt s odborníkom –

- skupiny mladých dospelých, domy na pol ceste, krízové domy, sociálne bývanie a pod.
- i. Zaviest' systematické sledovanie a podporu mladých ľudí odchádzajúcich z ústavných zariadení aspoň po dobu 18 mesiacov;
 - j. Prehodnotiť jednorazovú finančnú dotáciu mladým ľuďom odchádzajúcim z ústavných zariadení a nahradiť ju postupným uvoľňovaním finančných prostriedkov viazaných na konkrétne oblasti (bývanie, hľadanie práce a pod.).

3.2.2. Rezort školstva

- a. Vypracovanie ucelenej koncepcie flexibilného systému diferencovaných špeciálnych výchovných zariadení (z hľadiska veku, zamerania sa na špecifické skupiny, miery narušenia, z hľadiska filozofie práce, miery otvorenosti ap.), aby jednak reflektovala zmeny v skladbe detí a mladých ľudí s emocionálnym narušením a poruchami správania a jednak čerpala z už overených zahraničných modelov (napr. Slovinsko, Poľsko, Škótsko);
- b. Podpora osobnostných a odborných kompetencií zamestnancov v zariadeniach cez dlhodobé psychoterapeutické výcviky s víziou, aby minimálne tretina odborných zamestnancov takéto výcviky absolvovala;
- c. Vychovávateľa v špeciálnych výchovných zariadeniach by mali absolvovať v rámci kontinuálneho vzdelávania programy zamerané na špecifiká práce v rezidenčných inštitúciách, vychovávateľa v detských domovoch programy zamerané na aktívnu rozvíjajúcu výchovnú prácu s deťmi (pozri aj odporúčania pre vzdelávanie, kapitola 3.4.2.);
- d. Prehodnotenie kvality stravovania v zariadeniach, v ktorých to bude potrebné;
- e. Zvýšenie finančného normatívu na dieťa;
- f. Posilnenie postrezidenčnej sociálnej práce v posledných mesiacoch pred odchodom z ústavnej starostlivosti. Ide hlavne o posilnenie spolupráce zariadenia s kurátorom a vytvorenie bezpečného prostredia spolu s klientom ešte pred odchodom zo zariadenia. Je nevyhnutné personálne posilnenie hlavne pozícií: psychológ, sociálny pracovník, sociálny pedagóg.

3.2.3. Rezort sociálnych vecí a rodiny

- a. Prehodnotenie prílišnej centralizácie detských domovov, posilnenie ich autonómnosti a jedinečnosti, prehodnotenie účelnosti samostatných skupín zameraných na deti s

psychiatrickými diagnózami a detí s výraznými problémami v správaní, kde sú v popredí práce prevýchovné a terapeutické postupy;

- b. Prehodnotiť koncepciu samostatných skupín ako „imitácie rodiny“ a zváženie príklonu ku koncepcii bytového spoločenstva;
- c. Zníženie počtu detí v starostlivosti štátu pomocou prevencie. Dôraz na sanáciu rodinného prostredia v prípadoch, kedy sa ešte len zvažuje vyňatie dieťaťa z pôvodnej rodiny;
- d. Práca s pôvodnou rodinou počas umiestnenia dieťaťa v zariadení a tiež po jeho odchode, ak smeruje späť do pôvodného prostredia.

3.3. Odporúčania pre mladých dospelých pred odchodom z ústavnej starostlivosti

3.3.1. Kompetencie potrebné pre odchod zo zariadenia

Mladí ľudia, ktorí po odchode zo zariadenia vykazovali vyššiu mieru kvality života a tiež vyššiu mieru „záležitostí dávajúcich nádej na dobrý život“, sa vyznačovali nasledujúcimi kompetenciami a schopnosťami, ktoré je potrebné podporovať a rozvíjať pred odchodom zo zariadení:

- vedieť si vytvoriť, udržať, zveľaďovať partnerský vzťah;
- dokázať prežívať každodenné radosti;
- zveľaďovať podmienky na bývanie;
- rozvíjať koníčky a trávenie voľného času;
- vedieť si legálne finančne zabezpečiť domácnosť, rodinu;
- pomáhať ďalším deťom z ústavnej starostlivosti;
- schopnosť zvládnuť samotu po odchode zo zariadenia;
- spolupatričnosť, tímový duch;
- zodpovednosť, obozretnosť, cieľavedomosť, odolnosť;
- neprerušenie podporných vzťahov s personálom zariadenia (Lukšík, 2016).

3.3.2. Kompetencie starostlivosti o seba

Výskum ukázal, že je potrebná podpora mladých ľudí v konceptualizácii vlastnej starostlivosti o seba. Starostlivosť o seba je potrebné u detí a mladých dospelých podporovať vo viacerých oblastiach:

- samostatné sebaobslužné činnosti;
- sebakontrola, nezávislosť;
- plánovanie, uvážené hospodárenie;
- rešpektovanie pravidiel dospelého sveta;
- vonkajšia sebaaprezentácia;
- spolupatričnosť;
- participácia na sociálnom živote, starostlivosti, ktorú poskytuje zariadenie ako aj na chode zariadenia;
- užívanie si každodenných potešení;
- „vybíjanie a nabíjanie energie“ a pod. (Lukšík, Lukšíková, 2015).

3.3.3. Podpora reziliencie

Vo výskume sa ukázali rezervy aj možnosti rozvíjania reziliencie (adaptácia a prosperovanie jedinca napriek náročným, alebo ohrozujúcim okolnostiam).

Vo výskume (Lukšík, 2014) sa ukázalo, že deti a mladí ľudia počas príchodu, pobytu aj odchodu zo zariadení ústavnej starostlivosti zažívajú mnohé ťažké životné situácie. Ukázalo sa, že polovica z nich nedokázala niektorú z týchto ťažkých životných situácií vyriešiť. Preto je potrebné podporovať a rozvíjať rezilienciu v ústavnej starostlivosti a to nasledujúcimi opatreniami:

- a) vytvorenie blízkeho vzťahu a starostlivosti zo strany nejakej osoby, resp. dôvera v dieťa;
- b) podpora zo strany komunity;
- c) po príchode do zariadenia podpora adaptácie na zariadenie a poskytnutie sociálnej opory dieťaťu;
- d) počas pobytu v zariadení podpora dieťaťa v stratégiách zvládania ťažkých životných situácií: sebarealizácia, abreakcia, sebakontrola, nezávislosť a naďalej mu poskytovať sociálnu podporu;

- e) stabilita a kontinuita systému;
- f) rozvoj čitateľskej gramotnosti;
- g) prítomnosť rodičov, alebo opatrovníkov, ktorí oceňujú vzdelanie a hovoria dieťaťu, že je to cesta k lepšiemu životu;
- h) prítomnosť priateľov mimo prostredia rodiny, ktorí boli alebo sú v škole úspešní;
- i) rozvoj mimoškolských aktivít (záujmov a koníčkov), ktoré podporujú zvyšovanie sociálnych zručností a prinášajú kontakt so širšou škálou ľudí mimo rodinného a školského prostredia;
- j) stretávanie sa s významným dospelým, ktorý poskytuje podporu a povzbudenie a určité vzorové rolové správanie a pravidelné navštevovanie školy (Ungar, 2005).

3.4. Odporúčania pre prípravu odborných pracovníkov a ich ďalšie vzdelávanie

Z projektu vyplynuli tiež nasledujúce odporúčania pre vysokoškolskú prípravu pracovníkov ústavnej starostlivosti. Bol tiež vytvorený a akreditovaný špecifický vzdelávací program, ktorý pomáha pracovníkom lepšie pripraviť mladých ľudí na odchod zo zariadení.

3.4.1. Graduálna príprava

- a) zaradiť do graduálnej prípravy študentov pedagogických smerov bloky zamerané na prácu so skupinovú dynamikou a prácu s rodinou;
- b) posilniť odbornú spôsobilosť profesionálov v zariadeniach v oblasti prípravy detí a mladých ľudí na odchod zo zariadení.

3.4.2. Postgraduálna príprava

Uvedený výskum spolu s ďalšími zisteniami v rámci realizovaného projektu viedol k vypracovaniu vzdelávacieho programu „**Vzdelávanie pracovníkov ústavnej starostlivosti zamerané na prípravu mladých ľudí na odchod zo zariadení**“ určený pre odborných zamestnancov zariadení ústavnej starostlivosti, ktorý bol akreditovaný v rámci systému kontinuálneho vzdelávania v SR. Hlavnými vzdelávacími oblasťami sú sociálne zručnosti pre zvládanie ťažkých životných situácií a konfliktov, starostlivosť o seba a partnerské vzťahy, a bezpečná sexualita (bližšie na www.prevenциаad.sk).

Použitá literatúra

- Eurochild (2010). *Children in alternative care – National surveys*. 2nd edition. Brussel : Eurochild, 2010.
- Jackson, S. (2010). Moving on from care, staying in education, new findings from the YIPPEE project. In „I matter“ *Preparation for independent living*, briefing paper 2. Innsbruck : SOS Children s Villages International, 2010, s.4-7.
- Lukšík, I. (2013). *Životné dráhy mladých ľudí po odchode z reedukačných centier – stratégie zvládania ťažkých životných situácií*, správa, Bratislava: Iuventa.
- Lukšík, I. (2016). Kultúra zariadení ústavnej starostlivosti a kvalita života mladých ľudí po odchode zo zariadení, In: Hargašová, L. (Ed.): *Zo zariadenia do samostatného života: Inovácie ústavnej starostlivosti a kvalita života po odchode zo zariadenia*. Zborník z konferencie, Hotel Orava, Srňacie, 17. – 18. 5. 2016, Pezinok, Prevečia AD.
- Lukšík, I. (2014). Rezidenciálna reziliencia – kontextuálna povaha psychologických konštruktov. In: Sadovská Halamová, J.(Ed.): *Komunitná psychológia na Slovensku*. Zborník z vedeckej konferencie Komunitná psychológia na Slovensku, 2. 12. 2014, Bratislava: Univerzita Komenského, s. 53 – 62.
- Lukšík, I., Lukšíková, L. (2015). Staráť sa o seba v ústavnej starostlivosti. In: Hudáčková, Bryndzák, Škoviera (Eds.): *Križovatky VI. Regulácia a sebaregulácia v prevýchove (Recenzovaný zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie)*. Bratislava : DC Záhorská Bystrica, s. 55 – 61.
- Lukšík, I., Hargašová, L., Kuruc, M., & Lukšíková, L. (2014). Vzdelanie, reziliencia a sociálna inklúzia detí z rezidenciálnej starostlivosti. In: E.Gajdošová: *Psychológia – škola – inklúzia*, zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie, 4. – 5. 9. 2014, Bratislava (257 – 264), Bratislava: Fakulta psychológie, Paneurópskej vysokej školy v Bratislave.
- Ungar, M. (2005). Resilience among children in child welfare, corrections, mental health and educational settings: Recommendations for service. *Child & Youth Care Forum. Journal of Research and Practice in Children's Services*, 34(6), 445 – 464.

